**Yeni Yılda da Moda; Yapay Zekayla Doğan Formasyonlar ve Krizler!**

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karaağaçlı

## 1.Öndeyi

"Yeni Yılda da Moda Yapay Zekayla Doğan Formasyonlar ve Krizler!" tematiğindeki bu çalışmanın temel amacı; yapay zekaya nesnel ve duyarlı bir bakışı Türkiye ulusal kamuoyunun dikkatine sunmaktır.

Alan yazın verilerine ek olarak yazarın postpozitivist görülerine ve gözlemlerine dayalı oluşturulan çalışma; (1)Öndeyi, (2)Ulusal ve Evrensel Olgulardaki Etkileşimin Bütünselliği, (3)Tekno-Bilişimli Gözlenen Formasyonlar, (4)Tekno-Bilişimli Beliren Krizler, (5)Yapay Zeka Kuşatmasında Eleştirel Düşünmeye Daha Fazla Gereksinim Var!, (6)Sonuçlar, (7)Öneriler, (8)Vargı ve Yargı, (9)Yeni Yıl Dilekleri alt başlıklarında kaleme alınmıştır.

## 2.Ulusal ve Evrensel Olgulardaki Etkileşimin Bütünselliği

Geçmiş kadar bugün de geleceği etkiler. Tarihsel kesitin geçmişi kadar bugün varolan olgu ve olayların seyri de geleceğe yön veriyor.

Türkiye ölçeğinde yaşananlar, evrensel ölçekten bağımsız ele alınamaz. Çünkü, tümel bakış anılan bağımsız yaklaşımlar yerine; etkileşimli bütünsel yapı, içerik ve yöntemlerin izlenmesini gerektiriyor.

Yaşam için her biri "olmazsa olmaz!" işgörürlüklerde olan; gıda, tarım, barınma, güvenlik, sağlık, ulaşım, eğitim, öğretim, finans, endüstri, bilişim, hizmet ve eğlence… sektörleri birbirlerini etkilemekte ve etkilenmektedir. Dolayısıyla da ulusların gönenç düzeyleri bu etkileşime bağlı değişmektedir.

## 3.Tekno-Bilişimli Gözlenen Formasyonlar

21. Yüyılın ilk çeyreği, tekno-bilişim farkındalık ve okuryazarlıklarında her gün daha da önem ve kıymet göstermektedir.

Tekno-bilişim gelişmelerin en modası olan yapay zeka sanayide, yaşamda akademide çok yerde gündeme alınıyor. Çok konuşulup güzellemeler yapılan Yapay zekaya hem nesnel hem de eleştirel bakmak gerekiyor. Bu gereklilik yapay zekanın işlevsel potansiyelinden kaynaklanıyor.

Çünkü yapay zeka;

- İnsanların zor, sıkıcı veya tehlikeli buldukları işleri yapabilir konuma geliyor.
- İşgücü formasyonlarında yeni bilgi, beceri ve tutumları gerektiriyor.

- Ulusların gönenç düzeylerini etkileyen dinamikleri değiştiriyor.
- Bazı sektörlerde yeni meslek, iş, görev tanımlarını ve meslek standartlarını gerektiriyor.

Yapay zeka işletim sistemleriyle, olgu, olay, konum ve duruma göre verilenler ışığında; Algılama, Çoklu kavramları ilişkilendirme, Düşünme, Akıl yürütme, Görüş belirtme, Sorun çözme, İletişim kurma, Karar verme ve Düşüncelerden tepkiler ve semboller üretme işlemleri yapılabiliyor (Karaağaçlı, 2024:254; Hoffait ve Schyns, 2017).

**4.Tekno-Bilişimli Beliren Krizler**

Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıyı doğrudan etkileyen bilişim temelli "yapay zeka" bireylerde yeni edinimli formasyonları gerektirirken; farklı boyutlu krizleri de doğurmaktadır.

İlgili krizlerin arasında yaygın ve somut gözleneler şunlardır:

- İşlerin otomasyonuyla işlerini kaybedenleri sayısal artışları seçenekli çözümlerle önlenemiyor.
- Sahte haberler gerçek dışı dezenformasyon yayılıyor.
- Dezenformasyonla sosyal baskılar artıyor (Mardin, 2017).
- Yapay zeka destekli silahlar tehlikeli bir silahlanma yarışına dönüşüyor.
- Otomasyon kaynaklı işgücü kayıpları artıyor.
- Duygusuzluğun artıyor.
- Bireyi birey yapan özgün düşünme, yazma ve üretmedeki öznellikleri kayboluyor.
- Prototip çıktılar çoğalıyor.
- Yapay zeka aktifleşirken; bireyler tembelleşiyor.
- Bilgi, insanın önüne hazır geldikçe öngörülülük, cesaretlilik ve sentezcilik azalıyor.
- Daha çok şey, yapay zeka eliyle yapıldıkça ve yönetildikçe, bireyler ve toplum makineleşiyor.

**5.Yapay Zekada Eleştirel Düşünmeye Daha Fazla Gereksinim Var!**

"Eleştiri haktır, ama; referans ister!" eleştirel düşünce, tezli-antitezli ve sentezli olursa kıymetli olur ve iş görür. Yapay zeka olgusunda: (1)insan faktörünü koruma, (2)Verilerin gizliliğini koruma, (3)Bireysel ve toplumsal ölçeklerde psiko-sosyal ve fiziksel güvenlikleri sağlama ve (4)Etik iklim açısından eleştirel yaklaşmak gerekiyor**.**

"Her girişimi yapay zekaya bağlayanlarla, çay-kahve bile içmem!" duygu paylaşımı yabana atılıp gözardı edilmemeli, yapay zekaya bağlamına uygun yaklaşılıp yapay zeka ürünleri ve uygulamaları dış ve iç tutarlıkları değerlendirilip kritize edilmelidir. Sahte bilgiler ve manipülasyonlar yani deepfake çıktıları kontrol edilmelidir.

## 6.Sonuçlar

"Yeni Yılda da Moda Yapay Zekayla Doğan Formasyonlar ve Krizler!" konulu bu çalışmada ulaşılan sonuçlar şunlardır:

- Yapay zekaya ait eğilimler; bireysel, toplumsal, ulusal ve evrensel ölçeklerde farklılıklar göstermektedir.
- Yapay zeka her sektörde çok yönlü işlemlerle yaşamda yer almaktadır.
- Yapay zeka olgusu yaşamı kolaylaştırırken, farklı soruları da doğurmaktadır.
- Yapay zekanın uygulamalarında iyi ve olumlu çıktıları kadar; kötü ve olumsuz aktörleri de gözlenmektedir.
- Mesleki duruşlardaki etik ve özel yaşamlardaki ahlak iklimleri lekelenmektedir.

## 7.Öneriler

"Yeni Yılda da Moda Yapay Zekayla Doğan Formasyonlar ve Krizler!" konulu bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ışığında dikkate alınmasında yarar beklenen öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- Çocukları, genç bireyleri ve yaşam boyu öğrenmeyle yetişkinleri yapay zeka bilinci ile yetiştirmek gerekiyor.
- Yapay zeka güzellemeleri yerine; yapa zeka konusunda bireysel ve toplumsal bilinç düzeyini yükseltecek bilimsel etkinlikler düzenlenmelidir.
- Yapay zeka farkındalığı ilk adımda aile ve ebeveynler düzeyinde artırılmalıdır.
- Yapay zeka okur-yazarlığı bilgi, beceri ve tutumları erken eğitim düzeylerinden başlayarak formal-örgün öğretme-öğrenme süreçleriyle kazandırılmalıdır.

## 8.Vargı ve Yargı

Tekno-bilişim temelli yapay zeka strateji oluşturamaz, kavramsallaştırma yapamaz ve makro ve çok yönlü planlamalara ve bağlamın ansal değişimlerine uygun özgü ve özel yorumlar yapamaz. Çünkü; Yapay zeka kısa ve dar bir hedef için eniyileme yapmakta etkili olsa da, kendi hedeflerini seçemez veya yaratıcı düşünemez. Verilen bulgusal veriler ışığında bir sistemin veya sürecin en iyi duruma getirilmesinde kaynakları iyi kullansa da

alanlar arasında düşünemez. Duygusal sağduyu uygulayamaz. Empati ve şefkat gibi duyguları hissedemez. Sosyallik paylaşımları yapamaz ve bunlarla etkileşime giremez.

**(9)Yeni Yıl Dilekleri**

Gelen yılın Türkiye Coğrafyasına, gezegene çoğunlukçu, çoğulcu demokrasili, eşitlikçi, kamusal, parasız öğretimli, sosyal adaletçi, bilimsel, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş filozofisine, kurucusu GMK Atatürk ve arkadaşlarının devrimci ilkelerine uygun sağlıklı yaşamlar ve eğitimler getirmesini dilerim.

**Kaynaklar**


Hoffait, A. S. ve Schyns, M. (2017). Early Detection Of University Student Swith Potential Difficulties. Decision Support Systems. 101, 1-11. https://doi.org/10.1016/j.dss.

Karaağaçlı, M. (2024). **İleti ve Öğretide Teknoloji.** Ankara: Bizim Büro Basımevi Yayın ve Dağ. Hiz. San.Tic. Ltd. Şti. Matbaa Sertifika No:42488. **ISBN** 978-605-80173-7-5. Bandrol Seri No Aralıkları: THG-VLY 133378-133462.

Mardin, Ş. (2017). Şerif Mardin Mahalle Baskısı Kavramını Anlatıyor. **Medyascope.** 07 Eylül.

Rouhıaınen, L. (2020). **Yapay Zekâ: Geleceğimizle İlgili Bugün Bilmemiz Gereken 101 Şey.** Pegasus Yayınları.


**İletişim ve Erişim**


Dr. Öğr. Üyesi, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, EBB Öğr. Üyesi.
e-posta : mkara@gazi.edu.tr
ORCID : https://orcid.org/0000-0003-3488-1021
Web (1): w3.gazi.edu.tr/~mkara
Web (2): https://avesis.gazi.edu.tr/mkara
Spor: :www.yurtspor.com. yazarlar
Eğitim-Sosyoloji Güncel : www.mektepligazete.köşe yazıları
Bilim-Araştırma: www.mektepligazete.bülten
Facebook (1): Kirizma
Facebook (2): Mustafa Karaağaçlı
Twitter : M_Karaagacli_
İnstagram : mustafakaraagacli1
Blog :mustafakaragacli.blogspot.com